

FORUM

HENDRIK VOS

DE TREIN VAN DE VERENGELSING

In dit tijdschrift waarschuwde Antoon Vrints er recent voor dat de Vlaamse Onderwijsraad (VLOR) de deur openzet voor de verengelsing van het hoger onderwijs.¹ Er wordt door de VLOR geadviseerd om de voorwaarden te versoepelen waarvoor opleidingen of opleidingsonderdelen in het Engels gedoceerd kunnen worden. Dat zal het sluipende proces van verengelsing allicht versterken. Dit gebeurt allemaal zonder dat er een echt debat rond gevoerd wordt.

Als onderwijsdirecteur van de faculteit Politieke en Sociale Wetenschappen woon ik allerlei vergaderingen bij over het onderwijs aan de Gentse universiteit. Heel vaak wordt er gemopperd over de decretale beperkingen die er nog steeds zijn, en worden er tips gegeven over hoe de verengelsing via achterpoortjes sneller kan doorgaan dan decretaal eigenlijk mogelijk is. In mijn eigen faculteit veranderen de zaken aan een hoog tempo. Samen met Brusselse collega's wordt er sinds 2016-2017 een Engelstalige bacheloropleiding in de Sociale Wetenschappen georganiseerd. Integraal Engelstalige masterprogramma's staan in de steigers en zullen gauw van start gaan. Het aantal vakken dat uitsluitend in het Engels wordt gedoceerd, stijgt fors. Geen honderd jaar na de vernederlandsing van de Universiteit Gent gaat het snel met de verengelsing. De Gentse universiteit is in Vlaanderen wat dit betreft in geen geval een uitzondering. Zonder dat dit een keuze is waaraan grondige facultaire, universitaire of maatschappelijke discussies zijn voorafgegaan, wordt het Nederlands meer en meer weggedrukt als onderwijstaal. Allerlei mechaniekjes en dynamieken versterken elkaar, met als gevolg dat er in een toenemend aantal opleidingen steeds meer vakken in het Engels worden onderwezen, waardoor deze opleidingen de facto Engelstalig worden. De stap naar de formalisering ervan is dan niet zo groot meer.

¹ Zie A. Vrints, De Vlaamse Onderwijsraad zet de deur wagenwijd open voor de verengelsing van het hoger onderwijs, in: WT, jg. 76, 2017, nr. 1, pp. 76-81.

- ^ Na de vernederlandsing van de Rijksuniversiteit Gent in 1930, kwam de propaganda voor een volwaardige Nederlandstalige universiteit op gang. Deze affiche is daar een voorbeeld van. [ADVN, VFB 702]

ANDERS RAKEN WE ACHTEROP?

Voorstanders van die verengelsing zeggen dat het meer prestigieus is om in het Engels te onderwijzen. Studenten zouden op die manier meer wereldburger worden en het zou de internationalisering van studenten en staf bevorderen. Het zou ook een grote troef zijn op de arbeidsmarkt en bovendien, zo wordt gezegd, is het vooral belangrijk om de trein niet te missen: andere universiteiten schakelen ook over op het Engels en wie de concurrentiestrijd niet wil verliezen, moet dus mee. Dat laatste argument werd ook gebruikt door Rik Torfs, voormalig rector van de KULeuven. In *Neerlandia* vatte hij het als volgt samen: *“Met het Nederlands en het Frans (...) als universitaire talen, raken wij (...) achterop in de wereldwijde concurrentiestrijd.”*² Het is stilaan een mantra geworden: onderwijs moet in het Engels, want anders degraderen onze universiteiten naar de marge. *“Deelnemen is een voorwaarde om te winnen”*, aldus Torfs. Maar wat valt er eigenlijk te winnen? Is er een wedstrijd aan de gang in het onderwijs? Licht er ergens een meet? Is het niet de bedoeling van het onderwijs om jonge mensen op een begeesterende manier onder te dompelen in een bepaald domein, zodat ze er later kritisch en zelfstandig mee overweg kunnen? Kan dat niet goed in het Nederlands? En waarom zou dat überhaupt moeten gebeuren in concurrentie met andere universiteiten?

Ook bij andere veelgehoorde argumenten kunnen kanttekeningen worden geplaatst. Natuurlijk is het interessant als studenten meerdere talen kennen. Dat versterkt bijvoorbeeld hun positie op de arbeidsmarkt. Maar is het daarom per se nodig dat hun hele opleiding in het Engels doorgaat? Alsof er in het verleden, toen de opleidingen nog integraal in het Nederlands waren georganiseerd, geen afgestudeerden terecht kwamen in prestigieuze functies in internationale organisaties of in de diplomatie. Bovendien blijft het een realiteit dat in vele beroepspraktijken een goede Nederlandse taalvaardigheid belangrijker is dan een Engelse.

En uiteraard is het belangrijk dat studenten wereldburger worden en interculturele competenties verwerven, maar waarom kan dat niet in een Nederlandstalige opleiding? Niets belet overigens het doordacht gebruik van anderstalige handboeken of het inschakelen van sprekers die in hun eigen taal een gastcollege verzorgen in het kader van een opleidingsonderdeel.

Veel empirisch bewijs voor de voordelen die de verengelsing zou bieden, is er niet voorhanden.³ Dat er nadelen verbonden zijn aan de verengelsing waar doorgaans snel overheen wordt gestapt, is wél duidelijk. We lichten er twee uit.

——— 2 R. Torfs, Nederlands of Engels aan de universiteit – een stem uit Leuven, in: *Neerlandia*, nr. 1, jg. 118, 2014, pp. 4-5.

3 Tot die conclusie komt ook de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen in een rapport dat op vraag van de minister van Onderwijs werd opgesteld over de waarde van onderwijs in de Nederlandse en Engelse taal. KNAW (2017). *Nederlands en/of Engels, Taalkeuze met beleid in het Nederlands hoger onderwijs*, Amsterdam, KNAW.

GOED ONDERWIJS

Professoren staan voor auditoria om te begeisteren. Om de dingen uit te leggen zodat ze blijven plakken, tot aan het examen en graag ook nadien. Taal is daarbij het wapen. Lesgeven gaat niet zozeer om de correcte woorden. Die staan al in de handboeken. Als onderwijs het aflezen is van handboeken, dan stoppen we er beter mee. Dat spaart iedereen tijd en de moeite van de verplaatsing. Een handboek leest nog zo vlot op kot of op het terras bij een paar pintjes.

Lesgeven, zeker in de menswetenschappen, is zoeken naar de fraaie formulering, naar de zin die mooi valt en perfect raakt. De anekdote komt omdat het er het goede moment voor is, en niet omdat ze de avond voordien is ingeoefend met *Google Translate*. De woorden moeten de juiste kleur hebben en de juiste klank, op dat moment en voor dat publiek.

Schreef Hugo Claus zijn boeken in het Nederlands omdat hij in Engels niet verder raakte dan *live, laugh, love*? Zou het kunnen dat Tom Lanoye het Engels niet beheerst? Of zouden zij in het Nederlands schrijven omdat je een verhaal met al zijn gedoe en emoties best brengt in de taal die je meest beheerst?

Aan de universiteiten wordt het betoog, waarin nuance nochtans erg belangrijk is, nu steeds vaker gebracht in een taal die we minder goed vast hebben. Een taal waarvan we het woordenrepertoire per definitie minder goed beheersen, taaltesten ten spijt. Dat is dapper en we doppen onze boontjes. Maar de verhalen worden schraler, het onderwijs banaler. Dat is zeker het geval voor opleidingen waarin taal belangrijk is en meer dan een verzameling bijengeharkt jargon.

Een aantal professoren slaagt er wellicht in om op een uitstekende manier in het Engels te doceren, maar velen worstelen met een meer beperkte woordenschat, zelfs al zijn ze met verve geslaagd voor de taaltest en overstijgen ze het niveau van het huis-, tuin- en keukenengels. Maar uiteraard blijven lesgevers meest gevat en begeesterend in hun moedertaal.

Ook de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, die in opdracht van de Nederlandse minister van Onderwijs een rapport opstelde over de onderwijstaal in het hoger onderwijs wijst op cruciale randvoorwaarden die vervuld moeten zijn om de onderwijskwaliteit op peil te houden wanneer er in een andere taal dan de moedertaal wordt gedoceerd: *"Bij de docenten gaat het daarbij niet alleen om een voldoende taalvaardigheidsniveau, maar ook om de didactische vaardigheid om goed onderwijs in een vreemde taal te geven."*⁴

⁴ KNAW (2017). *Nederlands en/of Engels, Taalkeuze met beleid in het Nederlands hoger onderwijs*, Amsterdam, KNAW.

DE ACHTERBLIJVERS

We kunnen onze opleidingen verengelsen, want jongeren spreken tegenwoordig vlot Engels. Dat wordt nogal algemeen verondersteld door de voorstanders van de verengelsing. Het is vermoedelijk correct dat er de voorbije twintig jaar op dat vlak wel wat veranderde. Tieners chatten en facebooken, ze *chillen*, de dingen zijn *cool* en bij een bijzondere gebeurtenis hoort altijd *Oh My God* en soms ook *fuck*. En toch, zo bleek recent uit onder meer onderzoek van de Arteveldehogeschool, valt het Engels niet voor iedereen gelijk uit de boom. Al op zeer jonge leeftijd en vroeg in het onderwijs blijken er verschillen tussen kinderen.⁵ Kinderarmoede neemt in Vlaanderen nauwelijks af, zo blijkt steeds opnieuw uit armoedemonitors en -barometers. Een op de vijf kinderen leeft in een gezin dat zich geen week vakantie kan permitteren. Hun ouders zijn laaggeschoold, geen kei in talen, en zonder vrienden in het buitenland. Hoe lager je afkomst, hoe kleiner je wereld. Voor een groot deel verklaart dit de ongelijke kennis van het Engels.

In het Vlaams Parlement bevestigde de minister van Onderwijs, na een parlementaire vraag van Tine Soens (SP.A), dat slaagkansen van beursstudenten stelselmatig lager liggen dan die van niet-beursstudenten. Ofwel vertonen die drommels een genetisch defectje, ofwel ligt het aan de omstandigheden. In dat laatste geval kan er worden ingegrepen. Gemakkelijk is dat niet, want achterstand ontstaat al vroeg. Toch kan ook de universiteit wat doen. Wie er aan het eerste jaar begint, moet al sterk in de schoenen staan. Er wordt een goede studiemethode verwacht, discipline en solide voorkennis. Wij hebben monitoraten en studiebegeleiders die schitterend werken, drempels slopen en ondersteuning geven aan wie die niet vindt in zijn directe entourage. Maar nog onvoldoende, zo suggereren de cijfers. Als we niet met talent willen klodderen en als we het potentieel uit minder gefortuneerden willen halen, zijn alle hens aan dek nodig. Maar de hens worden tegenwoordig voor wat anders ingezet, met name de verengelsing.

Naar verhouding hebben de studenten uit zwakkere sociaal-economische milieus daar veel minder aan. Er bestaan weinig cijfers over, maar uit de beperkte data die verzameld worden, kunnen we een en ander afleiden. In de eerder vermelde nieuwe Engelstalige bacheloropleiding in de Sociale Wetenschappen die de Universiteit Gent samen met de Brusselse universiteit organiseert, zit een schamele vier procent beursstudenten. In de Nederlandstalige programma's in de sociale wetenschappen in Gent start er ruim een viervoud daarvan. Verengelsing lijkt in praktijk iets voor bevoorrechten. Voor minder geprivilegieerde studenten is het vooral een extra drempel.

— 5 — Arteveldehogeschool, False Beginners: kennis van het Engels in het zesde leerjaar zeer ongelijk. 14 juni 2017. <https://www.arteveldehogeschool.be/nieuws/false-beginners-kennis-engels-het-zesde-leerjaar-zeer-ongelijk>

DIVERSITEIT

Voor de duidelijkheid: die Engelstalige bacheloropleiding is goed, de lesgevers zijn gemotiveerd, de studenten zijn geëngageerd en komen uit een variëteit aan landen. Maar tegelijk is die bewierookte diversiteit beperkt: ze hebben dezelfde hooggeschoolde ouders, ze maakten dezelfde citytrip naar New York, ze hebben hetzelfde abonnement op *The Economist* en doen jaarlijks dezelfde shortski in Oostenrijk. Daar zit een flard overdrijving in, en wellicht is niet elke ouderlijke chequeboek even dik. Internationale studenten kunnen wel degelijk bijdragen tot een bredere kijk op de zaken, maar er hangt ook een prijs aan vast en vanuit menig perspectief valt het nogal tegen met de diversiteit die ze in de aula's binnenbrengen.

Professoren en assistenten investeren in deze Engelstalige opleidingen en hebben bijgevolg minder tijd voor de Nederlandstalige programma's. Onderwijsondersteunend personeel wordt deeltijds vertaalbureau. Anderstalige studenten vragen namelijk terecht dat zij alle nieuwsbrieven en reglementen in het Engels krijgen. Internationale opleidingen brengen extra paperasserie met zich mee. Middelen die eigenlijk bedoeld zijn voor studiehulp voor wie het lastiger heeft, worden alzo gedraineerd naar de administratie van programma's die vooral mikken op meer gegoede studenten. Verengelsing gaat in realiteit ten koste van democratisering. Deze waarschuwing lezen we overigens ook in het al eerder aangehaalde rapport van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen: *"Engelstalig onderwijs lijkt een overwegend negatieve invloed te hebben op studenten met een migratieachtergrond en studenten die afkomstig zijn uit achtergestelde milieus."*⁶

DEBAT

Er is in de voorbije periode een sfeer gegroeid van 'hoe meer Engels in het onderwijs, hoe beter'. Wie zich daartegen verzet, wordt al snel weggezet als ofwel een sukkelaar die zelf het Engels niet goed machtig is, ofwel een Vlaams-nationalist met heimwee naar Bokrijk. Er klinkt bijgevolg niet erg veel protest en de slinger gaat hard richting verengelsing.

Het is nochtans een beleidskeuze die om een grondig debat vraagt. De motieven om voor Engelstalige opleidingen te kiezen, zijn onvoldoende uitgewerkt. Misschien zijn er goede argumenten om bepaalde opleidingen in het Engels te organiseren, maar dan mogen er ook wel feitelijke gegevens worden aangevoerd die deze meerwaarde bewijzen.

⁶ KNAW (2017). *Nederlands en/of Engels, Taalkeuze met beleid in het Nederlands hoger onderwijs*, Amsterdam, KNAW.

Bovendien moet er ook rekening worden gehouden met de nadelen en de kostprijs. In deze bijdrage hadden we het onder meer over de gevolgen voor de onderwijskwaliteit en – enigszins subtiel, maar wel heel wezenlijk – voor de democratisering van het onderwijs.

Universiteiten verlenen hun bestaansrecht grotendeels aan het lef dat ze hebben, aan de brutaliteit om alles te durven problematiseren, om vaste waarheden in vraag te stellen. Maar als het gaat over het onderwijs in het Engels wordt er heel weinig geproblematiseerd. Steeds meer opleidingen springen enthousiast op de trein van de verengelsing. Want de andere instellingen zitten er ook al op. Groot is het verlangen om hetzelfde als de rest te doen. Het is een treurig argument voor een oord dat prat gaat op zijn creatieve kracht, zijn eigenzinnigheid en zijn koppige vermogen om buiten de lijntjes te durven denken.